

درس هفتم

احکام نماز

ما هریک از دوستانمان را تا اندازه‌ای دوست داریم؛ یکی را کم و یکی را بیشتر. هر قدر دوستی بین دو نفر عمیق‌تر باشد، یاد دوست تداوم بیشتری می‌یابد و به آنجا می‌رسد که انسان همواره به یاد دوست است؛ همین تکرار یاد دوست سبب تقویت دوستی و استحکام آن می‌گردد.

یاد خدا هم نشانه دوستی و محبت ما به خداست و به راستی چه دوستی بهتر از خالق که خود را دوستدار ما نامیده است.

یاد خدا، همچنین احساس حضور او در زندگی را افزایش می‌دهد و هنگامی که انسان حضور خداوند را در زندگی حس کرد و او را حاضر و ناظر بر خود یافت، می‌کوشد که در حضور او ادب را رعایت کند و کارهایی را انجام دهد که او می‌پسندد و از آنچه او را ناخشنود می‌کند، دوری نماید.

نماز، نمونه کامل چنین امری است. هریک از ما، حداقل پنج نوبت در شبانه‌روز به پیشگاه خدا نماز می‌گزاریم و یاد او را در دل تقویت می‌کنیم.

در نماز خداوند را «تسبیح» می‌گوییم و او را از هر بدی و زشتی منزّه می‌داریم.

در نماز خداوند را «حمد» می‌کنیم و همه خوبی‌ها و زیبایی‌هایش را می‌ستاییم.

نماز، زیباترین شکل «شکرگزاری» از خداست. تمام نعمت‌هایی را که در زندگی داریم، او به ما عنایت کرده و ما با انجام نماز، شکر آن نعمت‌ها را به جا می‌آوریم و او را سپاس می‌گوییم.

همچنین نماز، یکی از بهترین راه‌های تقویت «ایمان» در قلب آدمی است. پس خوشا به حال آنان که با به یاد داشتن نماز، به دعوت دوستی خدا، لبیک می‌گویند.

۱- همکار گرامی، این درس برای آشنایی دانش‌آموزان با برخی از احکام نماز نگاشته شده است و هدف، حفظ واژه‌ها و طرح سؤالات پیچیده و معماگونه نیست.

با توجه به شعر زیر، بگویید که سعدی در این شعر چه چیز را

شرط آدمیت دانسته است؟

عقل و صبرم بُرد و طاقت و هوش	دوش مرغی به صبح می‌نالید
مگر آواز من رسید به گوش	یکی از دوستان مخلص را
بانگ مرغی چنین کند مدهوش	گفت باور نداشتم که تو را
مرغ تسبیح‌گوی و من خاموش	گفتم این شرط آدمیت نیست

در سال‌های گذشته با برخی از احکام و آداب نماز آشنا شدیم و دانستیم که نمازی که با رعایت آداب و احکام آن خوانده شود، علاوه بر جلب خشنودی خداوند، تأثیر بسیاری بر روح و روان انسان خواهد گذاشت. ما در این درس احکام دیگری را بیان می‌کنیم که بی‌توجهی به آنها باعث باطل شدن نماز می‌شود.

مُبطَلات نماز

می‌دانید چه کارهایی نماز را باطل می‌کند؟ بنا بر فتوای مراجع تقلید، مبطلات نماز دوازده چیز است که به صورت خلاصه به بررسی برخی از آنها می‌پردازیم:

۱- از بین رفتن یکی از شرایط نماز: در سال گذشته با برخی از شرایط نماز آشنا شدیم. پاک بودن لباس و بدن نمازگزار، وضو داشتن و همچنین غصبی نبودن لباس و مکان نمازگزار از آن شرایط بود. اگر نمازگزار در بین نماز متوجه شود که یکی از این شرایط از بین رفته است؛ مثلاً یادش بیاید وضو نگرفته است یا مکانی که در آن نماز می‌خواند غصبی است، نمازش باطل است.

۲- باطل شدن وضو: اگر وضوی نمازگزار باطل شود، نماز نیز باطل خواهد شد.

۳- روی برگرداندن از قبله: اگر نمازگزار در حال نماز صورت خود را از قبله به طرف چپ یا راست بگرداند (به اندازه‌ای که دیگر رو به قبله به حساب نیاید) نمازش باطل است و فرقی بین عمدی و یا سهوی بودن این کار نیست.

۴- خندیدن با صدای بلند (قهقهه): خنده بلند، در صورتی که عمدی باشد، نماز را باطل می‌کند. بنابراین، لبخند زدن یا خنده با صدا که عمدی نباشد، نماز را باطل نمی‌کند.

۱- کاری که از روی فراموشی و بی‌توجهی از انسان سر می‌زند.

۵- حرف زدن بین نماز: اگر نمازگزار بین نماز عمداً سخن بگوید، حتی اگر یک کلمه هم باشد (مثلاً بگوید آخ)، نمازش باطل خواهد شد، ولی اگر بدون توجه و از روی فراموشی بین نماز چیزی بگوید، نمازش صحیح است و باید دو سجده سهو به جا بیاورد.^۱

۶- به هم زدن صورت نماز: اگر نمازگزار بین نماز، کاری انجام دهد که حالت نماز را به هم بزند، مثلاً دست بزند یا به هوا ببرد، نمازش باطل می‌شود و فرقی ندارد که این کارش کم باشد یا زیاد، عمدی باشد یا سهوی. البته کارهایی که صورت و حالت نماز را به هم نمی‌زند، مثل اشاره کردن با دست، نماز را باطل نمی‌کند.

۷- خوردن و آشامیدن: خوردن و آشامیدن باعث باطل شدن نماز می‌شود؛ اما اگر نمازگزار ذره‌های ریز غذا یا چیزهای دیگر را که در دهان دارد، بین نماز قورت دهد، نمازش صحیح است.

۸- کم و زیاد کردن ارکان و واجبات نماز: ما در سال‌های پیش با ارکان و واجبات نماز آشنا شدیم. اگر نمازگزار عمداً یا سهواً یکی از ارکان نماز مانند رکوع را کم یا زیاد کند، نمازش باطل می‌شود. البته کم یا زیاد کردن بقیه واجبات نماز، به جز ارکان، تنها وقتی نماز را باطل می‌کند که عمدی باشد.

۹- شک کردن در رکعت‌های نماز دو یا سه رکعتی: اگر نمازگزار در حالی که نماز دو یا سه رکعتی می‌خواند، شک کند که در رکعت چندم نماز است و با کمی فکر و تأمل نیز شک او برطرف نشود، نمازش باطل می‌شود و همچنین اگر در دو رکعت اول نمازهای چهار رکعتی هم شک کند، نمازش باطل می‌شود.^۲

چند مسئله مهم درباره نماز

■ اگر نمازگزار ذکرهای نمازش را آنقدر تند و با عجله بگوید که تلفظ آنها صحیح نباشد، نمازش باطل می‌شود.

■ اگر ذکرهای واجب نماز را در حال حرکت بگوید؛ مثلاً بخشی از ذکر رکوع را در حالی بگوید که دارد از رکوع برمی‌خیزد، نمازش باطل می‌شود.

■ نمازگزار نباید در حال نماز به دیگران سلام کند، ولی اگر دیگران به او سلام کنند، باید جواب سلام آنها را در حال نماز بدهد. البته به سلام غلطی که سلام به حساب نمی‌آید یا از روی تمسخر انجام می‌شود، نباید پاسخ داد.

۱- سجده سهو این گونه انجام می‌شود: بلافاصله بعد از نماز، نیت «سجده سهو» می‌کنیم و به سجده می‌رویم و می‌گوییم «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ»؛ سپس سر از سجده برمی‌داریم و می‌نشینیم دوباره به سجده رفته و همان ذکر را می‌گوییم و بعد از آنکه سر از سجده برداشتم تشهد می‌خوانم و سلام می‌دهم.

۲- برای آشنایی با سایر مبطلات نماز به رساله مرجع تقلید خود مراجعه نمایید.

- سرفه، عطسه و خمیازه کشیدن نماز را باطل نمی‌کند.
- اگر نمازگزار بعد از نماز شک کند که هنگام نماز، کاری که نماز را باطل می‌کند، انجام داده است یا نه، نمازش صحیح است.
- گریه کردن برای آمرزش گناهان در حال نماز، چه آهسته باشد و چه با صدای بلند، عمل پسندیده‌ای است.
- شکستن نماز واجب از روی اختیار حرام است؛ ولی برای جلوگیری از ضرر مالی یا بدنی اشکالی ندارد.

نقالت کلاسی

در هر یک از موارد زیر آیا نماز نمازگزار،

صحیح است یا خیر؟

۱- خیلی عجله دارد و به همین دلیل بعضی از ذکرهای نماز را در حال حرکت می‌گوید.

۲- وسط اطاق نماز می‌خواند، به طوری که برادر کوچکش محکم با سه‌چرخه به پایش می‌کوبد! او هم بی‌اختیار فریاد می‌زند: آخ! و بعد از کمی سکوت، نمازش را ادامه می‌دهد و بعد از پایان نماز هم دو سجده سهو انجام می‌دهد.

۳- مشغول خواندن حمد و سوره است که ناگهان صدای بلندی می‌شنود، بی‌اختیار

برمی‌گردد و به پشت سرش نگاه می‌کند. سپس خیلی زود رو به قبله برمی‌گردد و بقیه حمد و سوره‌اش را می‌خواند.

۴- در حالی که در مقابل تلویزیون نماز می‌خواند، خواهرزاده کوچکش تلویزیون را روشن می‌کند. با دیدن یکی از صحنه‌های فیلم خنده‌اش می‌گیرد، ولی با تلاش فراوان خودش را کنترل می‌کند و فقط آرام می‌خندد.

۵- در بین نماز، گوشی تلفن همراهش زنگ می‌زند؛ بدون اینکه ذکر بگوید، آن را از جیبش درمی‌آورد و خاموش می‌کند و نمازش را ادامه می‌دهد.

۱- پنج مورد از مبطلات نماز را نام ببرید.

۲- در چه زمانی انسان می‌تواند جواب سلام کسی را که در نماز به او سلام کرده است، ندهد؟

۳- اگر نمازگزار در نماز مغرب شک کند که دو رکعت خوانده است یا سه رکعت، نمازش چه حکمی دارد؟

خودت را امتحان کن

بیشتر بدانیم

چند حدیث درباره نماز

- امام علی علیه السلام : نماز قلعه خدای مهربان و وسیله‌ای برای دور کردن شیطان است.^۱
- امام علی علیه السلام : هنگامی که انسان به نماز بایستد، به خاطر رحمت خداوند، که او را فرا گرفته است، شیطان با حسادت به او می‌نگرد.^۲

۱- خصال، ۶۳۲/۱۰.

۲- غررالحکم، ج ۲، ص ۱۶۶.

الهی

دعای بعد از نماز

خداوندا! این نمازی بود که به درگاه تو گزاردم

نه به خاطر آنکه تو نیازمند آن هستی

و یا رغبت و تمایلی به آن داری

بلکه برای بزرگداشت و طاعت تو

و پذیرش آن چیزی که مرا به آن فرمان دادی

خداوندا! اگر در نماز من

کژی و کاستی دیدی،

چه در رکوع آن

و چه در سجود آن،

مرا مؤاخذه نکن

و با پذیرفتن نماز من و مغفرت خویش

مرا مشمول فضل خود قرار ده!

اخلاق

فصل هفتم

در سال‌های گذشته در فصل اخلاق کتاب‌های پیام‌های آسمان با این موضوعات آشنا شدیم :
سال هفتم : نقش مثبت حیا و حجاب در زندگی (نشان عزت)، اهمیت علم در زندگی و نقش آن
در ارتقای جایگاه مسلمانان (بر بال فرشتگان)، معیارهای انتخاب دوست خوب (کمال همنشین)، و
شناخت دو صفت عجله و تنبلی و راهکارهای درمان آنها (مزدوران شیطان).

سال هشتم : بررسی راه‌های دست یافتن به زندگی آرام با حفظ حیا و حجاب (نشان ارزشمندی)،
شناخت آفت‌های اسراف، مصرف‌گرایی و مدگرایی در زندگی و راه‌های پرهیز از آنها (تدبیر زندگانی)،
آشنایی با دو سرمایه عمر و تفکر در زندگی و نقش آنها در رستگاری انسان (دو سرمایه گران‌بها)،
شناخت سه بیماری مهم زبان؛ دروغ، غیبت و ناسزا و راه‌های درمان آنها (آفت‌های زبان)، جایگاه
کار در اسلام و نقش روزی حلال در زندگی (ارزش کار)، و آشنایی با آداب دعا و شیوه استفاده از
آن برای یاری گرفتن از خداوند (کلید گنج‌ها).

امسال با یکی دیگر از موضوعات اخلاقی آشنا می‌شویم :

درس هشتم (همدلی و همراهی) : ما را با ویژگی‌های دوستان خوب آشنا می‌کند. ویژگی‌هایی
مانند دانایی و خردمندی، خیرخواهی و دوری از گناهان. همچنین وظایف خودمان نسبت به دوست را
نیز در این درس فرا می‌گیریم.

درس هشتم

هدلی و همراهی

پاره ای از آتش؟

نزدیک تر از خوشاوند،

ترسناک تر از هر چیز؟

برترین اندوخته و سرمایه؟

شمسیری زیبا از هر آلوده

عامل زنده شدن روح و روان انسان

به نظر شما توصیف‌های ستون اول درباره چه چیز یا چه کسی است؟
توصیف‌های ستون دوم چه؟

به نظر شما ممکن است توصیف‌های هر دو ستون درباره یک چیز یا یک شخص باشد؟
همه این توصیف‌هایی که خواندید، ویژگی‌هایی است که در روایات به دوست و همنشین نسبت داده شده است.

فعالیت کلاسی

به نظر شما چگونه ممکن است که دوست انسان از یک سو به عنوان
برترین اندوخته و سرمایه معرفی شود و از سوی دیگر به عنوان پاره ای از آتش؟

۱- امام علی علیه السلام غرالحکم، ج ۱، ص ۱۴، ح ۲۳ .

۲- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، کنز العمال، ۲۴۸۵۵ .

۳- امام علی علیه السلام غرالحکم، ۱۶۶۵ .

۴- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۶۷ .

۵- امام علی علیه السلام، غرالحکم، ۵۸۴۲ .

۶- امام جواد علیه السلام، بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۹۸ .

انتخاب سرنوشت‌ساز

انتخاب دوست در دوران نوجوانی، اهمیت و حساسیت بالایی دارد. این اهمیت به دو دلیل است؛ اول اینکه در سنین بلوغ، عواطف انسانی در حال رشد و شکوفایی است و برقراری پیوند دوستی در این دوران به این شکوفایی کمک می‌کند و باعث پرورش عواطف نوع دوستی و محبت‌ورزی می‌شود. دوم اینکه وقتی علاقه قلبی بین دو دوست ایجاد می‌شود، آن دو، از صفات و حالات همدیگر تأثیر می‌پذیرند. میزان این اثرپذیری در دوران نوجوانی بسیار بالا و گاه به حدی است که شخص می‌کوشد مانند دوست خود حرف بزند و مثل او انتخاب و زندگی کند.

البته این اثرپذیری بسیار آرام و تدریجی است؛ به گونه‌ای که گاه حتی خود انسان نیز متوجه آن نمی‌شود و به مرور به همرنگی کامل با دوستانش می‌انجامد. امام علی علیه السلام درباره این اثرپذیری می‌فرماید: از دوستی با افراد فاسد بپرهیز که وجودت ناخودآگاه، ناپاکی و بدی را از آنان می‌رباید؛ درحالی که تو از آن بی‌خبری.^۱

شاید شما نمونه‌هایی از این اثرپذیری تدریجی را از دوستان پیرامون خود دیده باشید. این نمونه‌ها را برای دوستان خود بیان کنید.

بهترین دوست

دوستان شما چه کسانی هستند؟ آیا تاکنون از خود پرسیده‌اید چرا آنها را به عنوان دوست خود انتخاب کرده‌اید؟ معیار و ملاک شما برای انتخاب آنان چه بوده است؟ آیا می‌توان با یک برخورد اتفاقی یا بر اساس ظاهر افراد آنان را برای دوستی انتخاب کرد؟

بالا بودن میزان تأثیری که دوستان بر اخلاق و رفتار ما می‌گذارند، اهمیت دقت در انتخاب دوستان را به خوبی آشکار می‌کند. پس شایسته است دوستان خود را با معیارهایی انتخاب کنیم که در نهایت باعث رشد و پیشرفت اخلاقی و فکری ما شود. با برخی از این معیارها در کتاب سال هفتم آشنا شدیم؛ مواردی همچون اهل نماز و نیکی بودن، صداقت و راست‌گویی و وفای به عهد. این بار نیز با

۱- بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۱۹۸.

مراجعه به قرآن کریم و سخنان پیشوایان، با برخی ویژگی‌های دیگر دوست خوب آشنا می‌شویم. با تفکر در کلمات این راهنمایان درمی‌یابیم دوست واقعی آن کسی است که :

۱- اهل فکر و اندیشه باشد^۱

یکی از معیارهای مهم در انتخاب دوست این است که شخصی را که به دوستی انتخاب می‌کنیم، عاقل باشد. دوست خردمند و دوراندیش، ما را در گرفتن تصمیمات درست، کمک می‌کند و خطر قرار گرفتن در مسیرهای نامناسب را از ما دور می‌کند. چنین دوستی، بدون فکر و اندیشه راهی را پیش پای دوست خود نمی‌گذارد و اگر خودش نیز نتواند دوستش را راهنمایی کند، او را به سمت مشورت با افراد آگاه و مطلع سوق می‌دهد.

از سوی دیگر، دوستی با افراد نادان؛ یعنی کسانی که کارهای خود را نه بر اساس فکر و اندیشه بلکه بر مبنای احساسات و هیجانات زودگذر انجام می‌دهند، ضررهای زیادی برای ما به همراه دارد. این افراد با دادن مشورت‌های غلط و نادرست به دوستان خود، زمینه‌های انحراف و لغزش آنان را فراهم می‌آورند.

برای همین، در روایات توصیه شده است که از دوستی با فرد نادان پرهیز کنید؛ زیرا او می‌خواهد که به نفع شما قدمی بردارد؛ ولی به علت نادانی، مایهٔ زیان و ضرر شما می‌شود^۲.

دوستی با مردم دانا نکوست دشمن دانا به از نادان دوست
دشمن دانا بلندت می‌کند بر زمینت می‌زند نادان دوست^۳

۲- اهل گناه نباشد و از گناه دیگران نیز ناراحت نشود^۴

دوری کردن از گناهان و آلودگی‌های اخلاقی یکی دیگر از ویژگی‌های مهم دوست خوب است. متأسفانه برخی انسان‌ها به گناه و زشتی و بی‌بندوباری عادت کرده‌اند و با هر کس دیگر که دوست شوند، او را نیز تحت تأثیر خلق و خوی ناشایست خود قرار می‌دهند. به همین دلیل حضرت علی علیه السلام دوستی با این گونه افراد را به شدت منع کرده است :

۱- سورهٔ اعراف، آیهٔ ۱۹۹؛ و امام علی علیه السلام، کافی، ج ۴، ص ۸۵.

۲- امام علی علیه السلام، نهج البلاغه، حکمت ۲۹۳.

۳- سعدی.

۴- امام علی علیه السلام، میزان الحکمه، ج ۲، ص ۱۵۸۴.

«سزاوار و شایسته نیست که مسلمان با افراد بی‌بندوبار رفاقت کند زیرا او کارهای زشت خود را زیبا جلوه می‌دهد و دوست دارد که دوستش هم‌رنگ او باشد.»^۱

پس هرگاه دیدید که دوستان به راحتی گناهان خود را برای شما تعریف می‌کند و شما را نیز به انجام آن یا همراهی با خود دعوت می‌کند، یا اگر دیدید وقتی اشتباه یا گناهی مرتکب می‌شوید، دوستان با خنده از کنار شما می‌گذرد و حتی شما را به ادامه آن کار تشویق می‌کند، باید بدانید که وی دوست مناسبی نیست. این افراد در روایات به شمشیری زهرآلود تشبیه شده‌اند که اگرچه ظاهرشان براق و زیباست؛ اما بسیار خطرناک‌اند.^۲

چون بی‌ابلیس آدم روی هست
پس به هر دستی نشاید داد دست^۳

۳- خیر خواه دوستانش باشد^۴

دوستان واقعی، خیر یکدیگر را می‌خواهند. برای همین هر عیبی که از دوستان ببینند، پنهانی به او تذکر می‌دهند و دوستان را در برطرف کردن این عیوب یاری می‌کنند، گرچه در این میان ممکن است طرف مقابل متوجه خیرخواهی دوستش نباشد و از این کار ناراحت شود. امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

«محبوب‌ترین دوستانم نزد من کسی است که عیب‌های مرا به من هدیه دهد».^۵

ویژگی‌هایی که بیان شد، می‌تواند معیار مناسبی برای انتخاب دوستان باشد. کسانی که به این ویژگی‌ها توجه نکردند و با اهمیت دادن به جنبه‌های مادی و ظاهری با هرکسی که سر راهشان قرار گرفت، دوست شدند، سرنوشت خوبی در این دنیا پیدا نکردند. این افراد در آخرت نیز چیزی جز حسرت و پشیمانی به همراه نخواهند داشت.

و یَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ
و روزی که ظالم دو دست خویش را با دندان می‌گزد

۱- کافی، ج ۴، ص ۴۵۴. ۲- بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۹۸. ۳- مولوی، مثنوی معنوی.
۴- امالی صدوق، ص ۳۹۷. ۵- کافی، ج ۲، ص ۶۳۹.

يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا و می گوید ای کاش با پیامبر [و دین او] همراه می شدم.

یا ویلتی لیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلاً
وای بر من، کاش فلان شخص را به عنوان دوست
خود انتخاب نمی کردم،
او مرا از یاد خدا گمراه کرد، پس از آنکه آن [یاد خدا]
به من رسیده بود.

فرهاد به همراه خانواده خود به یک محله جدید آمد. او در این محل با یکی از هم سن و سالان خود، که در همسایگی شان بود، دوست شد؛ اما با گذشت زمان، رفتارهایی از او دید که متوجه شد که وی دوست مناسبی نیست. فرهاد اکنون بر سر یک دوراهی است؛ از یک سو نمی خواهد به دوستی خود با او ادامه دهد و از سوی دیگر نمی داند که چگونه می تواند به این دوستی نامناسب پایان دهد. شما چه پیشنهادهایی به او می دهید؟

بیشتر بدانیم

دوستی به رنگ سراب

برخی برای دوستی با دیگران معیار مشخص و مناسبی ندارند و هنگامی که از آنها می پرسى چرا با این فرد دوست شدید؟ می گویند چون ظاهر جذابی داشت یا شیفته حرف هایش شدم؛ برخی ها حتی وضعیت مالی افراد را سبب دوستی با آنها معرفی می کنند. حدس بزنید که این گونه دوستی ها چه نتایجی می تواند داشته باشد.

وقتی کسی را دوست می داریم، محبت ما نمی گذارد خطاها و نقاط ضعف او را به خوبی ببینیم و به همین دلیل به راحتی به او اعتماد می کنیم. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درباره این حالت انسان می فرماید:

دوست داشتن هر چیز، تو را نسبت به عیب های آن کور و کر می کند.^۲

صفحات حوادث روزنامه ها و مجلات، انباشته از سرگذشت کسانی است که با ملاک های

۱- سورة فرقان، آیات ۲۸ و ۲۹. ۲- من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۲۸.

ظاهری به دیگران علاقه‌مند می‌شوند و سپس به خاطر محبت و اعتمادی که به آنها دارند، طبق خواسته‌های آنان رفتار می‌کنند. این افراد به راحتی فریب می‌خورند و مورد سوءاستفاده کسانی قرار می‌گیرند که با حرف‌ها و ظاهری آراسته، خود را در قلب آنان جای داده بودند.

اشکال دیگر این دوستی‌ها ناپایداری آنهاست. به نظر شما شخصی که تنها به خاطر ظاهر کسی به او علاقه‌مند می‌شود، تا چه زمانی می‌تواند به این دوستی ادامه دهد؟ همین که این شخص، فردی با ظاهر زیباتر ببیند دوست قبلی خود را فراموش می‌کند و دلباخته بعدی می‌شود. اکنون باید پرسید که تکلیف دوستی قبلی چیست و این قطع ناگهانی دوستی بر روحیه افراد چه تأثیری خواهد گذاشت؟ پاسخ آن همه اعتماد و روزها و ساعت‌های تلف شده را چه کسی خواهد داد؟!

حدود و وظایف دوستی

حفظ دوستی از پیدا کردن دوست مشکل‌تر است. پایداری رابطه دوستی و رسیدن به ثمرات و نتایج آن بستگی به رعایت برخی از حدود و انجام وظایف متقابل دارد.

برخی از این حدود و وظایف عبارت‌اند از:

۱- **احترام به دوست:** اگرچه بین دوستان نزدیک باید صمیمیت حکم فرما باشد؛ اما در هر حال باید به شخصیت همدیگر احترام گذارند و از محدوده ادب و اخلاق خارج نشوند. امام علی علیه السلام می‌فرماید:

به اتکای رابطه صمیمانه و دوستانه، حق برادرت را ضایع مکن؛ زیرا این عمل رابطه دوستی را از بین می‌برد و کسی که حقش را ضایع ساخته‌ای، دیگر دوست تو نخواهد ماند!

نام ناپسند نهادن، مسخره کردن، شوخی‌های آزاردهنده، استفاده بیش از حد و بدون اجازه از وسایل دوستان، از مواردی است که پیوند دوستی را سست می‌کند.

۲- **میان‌روی در دوستی:** لازمه دوستی پایدار، رعایت میان‌روی است. گاه شیفتگی فوق‌العاده به دوست باعث می‌شود که حدود دوستی رعایت نشود و همین مسئله مشکلاتی را برای ما به وجود می‌آورد.

میان‌روی در دوستی را باید در چند مورد به خوبی رعایت کرد :
الف) پرهیز از گفتن تمامی اسرار به دوست : در عین اعتماد به دوست، نباید همه اسرار زندگی خود را به او بگوییم. چه بسیار اتفاق افتاده است که دوستی‌ها به هم می‌خورد و افراد به افشای اسرار دوست خود اقدام می‌کنند. حضرت علی علیه السلام می‌فرماید :

*محبت خود را نثار دوست کن، و در عین حال به طور مطلق به او اعتماد مکن.
همان‌گونه که می‌خواهی با تو رفتار نماید با او رفتار کن، اما همه اسرار را با او در میان مگذار.^۱*

ب) نداشتن توقع بی‌جا از دوست : نباید انتظار داشته باشیم دوست ما هرگونه خواسته ما را برآورده سازد و یا همواره برای ما فداکاری کند و به خاطر ما از همه چیز خود بگذرد. برخی از افراد، توقع ایثار و فداکاری یک‌طرفه از دوست خود دارند؛ تا جایی که انتظار دارند در هر امر باطل و ناحقی هم از آنان حمایت کند. امام علی علیه السلام می‌فرماید :

کسی که از دوست خود جز فداکاری انتظار ندارد، همواره [از او] خشمگین و ناراحت است.^۲

ج) پرهیز از علاقه افراطی : دوستی‌های دوران نوجوانی، ممکن است به سرعت به علاقه‌های بسیار شدیدی تبدیل شود. این نوع علاقه‌های افراطی موجب اضطراب و پریشانی خاطر می‌شود و آرامش زندگی انسان را برهم می‌زند؛ زیرا فرد همواره نگران از دست دادن دوست خود یا دور شدن از اوست.

به نظر شما چگونه می‌توان از ایجاد دل‌بستگی‌ها و علاقه‌های افراطی در دوستی‌ها جلوگیری کرد؟ و اگر کسی دچار این اشتباه شود، چگونه می‌تواند خود را از این وابستگی نجات دهد؟

۲- غررالحکم و دررالکلم، ج ۵، ص ۴۱۲.

۱- میزان‌الحکمه، ج ۲، ص ۱۵۹۰.

من و تنهایی!

حتماً دل تو نیز گاهی گرفته است و در آن لحظه دوست داشته‌ای با کسی درددل کنی، با دوستی که بی منت پای درددل هایت بنشیند و تو و غصه‌هایت را درک کند؛ اما در آن لحظه چنین دوستی را نیافته‌ای و از ته دل آهی کشیده‌ای و گفته‌ای: من چقدر تنهایی! در چنین لحظاتی چه می‌کنی؟

اگرچه برخی این نوع تنهایی را مجوّزی می‌دانند تا سراغ دوستی‌هایی بروند که با معیارهای گفته شده همخوانی ندارد؛ اما هستند کسانی که در لحظات دلتنگی به یاد دوستی می‌افتند که از هر کسی به آنان نزدیک‌تر است؛ دوستی که همیشه همراهشان است. کسی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله این‌گونه با او سخن می‌گفت:

«ای دوست آن کس که دوستی ندارد؛ ای مهربان در حق آن که کسی به او مهربانی نمی‌کند؛ ای رفیق آن که رفیقی ندارد و ای مونس و همدم کسی که همدمی ندارد...»^۱
و امام حسین علیه السلام این‌گونه با او نجوا می‌کرد:

«ای تکیه‌گاه من در سختی‌ها، ای همدم من در تنهایی، ای فریادرس من در سختی‌ها...»^۲
شما هم حرف‌هایتان را به او بزنید؛ با او درد دل کنید؛ از غم‌ها و غصه‌ها و خواسته‌هایتان به او بگویید و سپس به صدای قلب خود گوش کنید؛ ببینید چه آرام شده است! آرامشی که تاکنون از صحبت با هیچ کس به دست نیامده بود. این بخشی از پاسخ خدا به درددل‌های شماست. البته او پاسخ‌های دیگری نیز برایتان دارد!

۱- (فرازی از دعای جوشن کبیر)

۲- (فرازی از دعای عرفه)

دوستی در فضای مجازی

یکی از محیط‌هایی که از سوی برخی از نوجوانان و جوانان به‌عنوان مکانی برای دوست‌یابی انتخاب می‌شود، شبکه‌های اجتماعی اینترنتی است. اما آیا در این نوع دوست‌یابی‌ها می‌توان به صداقت یا خیرخواهی طرف مقابل و یا ملاک‌های دیگری که باید در انتخاب دوست به آن توجه کرد، پی برد؟ ممکن است برخی بگویند که ما فقط برای سرگرمی و وقت‌گذرانی سراغ این گونه دوستی‌ها می‌رویم؛ اما بهتر است توجه داشته باشیم که پس از مدتی این ارتباطات عمیق‌تر می‌شود و حتی شکل احساسی نیز به خود می‌گیرد و همین باعث می‌شود که بین طرفین دلبستگی به‌وجود آید؛ دلبستگی‌هایی که در بسیاری از موارد پایان خوبی ندارد.

از سوی دیگر از آنجا که این ارتباطات در فضایی مجازی رخ می‌دهد، امکان هویت‌سازی جعلی نیز وجود دارد. یعنی افراد می‌توانند با ساختن هویت دروغین به معرفی خود به دیگران بپردازند. از همین جهت میزان سوءاستفاده در این فضا به مراتب بیشتر از فضای واقعی است. بارها اتفاق افتاده که بسیاری از دختران و پسران جوان در دام افرادی افتاده‌اند که به دنبال سوءاستفاده از آنان بوده‌اند.

علاوه بر این، تجربه نشان داده که این گونه ارتباطات در بسیاری از مواقع باعث آسیب دیدن عواطف، کاهش تدریجی شرم و حیا و در نهایت افسردگی می‌شود. می‌دانید چرا؟

- ۱- چرا انتخاب دوست در دوران نوجوانی از اهمیت بسیاری برخوردار است؟
- ۲- چرا در روایات به دوری از دوستی با افراد نادان سفارش شده است؟
- ۳- دو مورد از کارهایی را بیان کنید که برای میانه‌روی در دوستی‌هایمان باید انجام دهیم.
- ۴- با توجه به آیات ۲۸ و ۲۹ سوره فرقان، حال و روز کسانی را که در دنیا، دوستان خوبی انتخاب نکرده‌اند، بیان کنید.
- ۵- هم‌نشین بد در روایات به چه چیزهایی تشبیه شده است؟

پیشنهاد

در اشعار و ضرب‌المثل‌های ما مطالب فراوانی دربارهٔ دوست هست. چند نمونه از آنها را پیدا کنید و در کلاس بخوانید.

الهی

ای آرزوی دل مشتاقان
و ای والاترین درخواست دوست داران؛
از تو محبت را می خواهم
و محبت آنان که تو را دوست دارند
و از تو محبت هر علی را می خواهم که مرا به تو نزدیک کند.
خداوندا!

خودت را از هر چه غیر تو ست، نزد من محبوب تر کن
و محبتی را که به تو دارم، مایه رسیدنم به خوشنودیت قرار ده

الهی

به چشم لطف و محبت به من بنگر
و از من روی مکردان

و مرا از اهل سعادت قرار ده؛ ای مهربان ترین مهربانان!

جامعه اسلامی

فصل

سال گذشته در فصل جامعه اسلامی کتاب هشتم، در درس «ما مسلمانان»، دانستیم که وظایف مسلمانان نسبت به یکدیگر چیست. همچنین در درس «حق الناس» دانستیم که رعایت حقوق دیگران تا چه میزان در رسیدن به رستگاری و بهشت الهی تأثیر دارد. امسال در همین فصل با این مباحث آشنا می‌شویم:

درس نهم (انقلاب اسلامی ایران): انقلاب اسلامی ایران موجب عزت و سربلندی ملت ایران در میان تمامی مسلمانان جهان شده است. در این درس با ثمرات و برکات انقلاب اسلامی آشنا می‌شویم. همچنین می‌آموزیم که دشمنان انقلاب اسلامی چه نقشه‌های خطرناکی برای انحراف یا نابودی انقلاب اسلامی طراحی و اجرا می‌کنند و چگونه می‌توان در برابر این نقشه‌ها ایستادگی و با آنها مقابله کرد.

درس دهم (مسئولیت همگانی): در این درس می‌آموزیم که ما نسبت به کارها و رفتارهای دیگران در جامعه مسئولیم و باید تلاش کنیم در جامعه کار زشت و منکری انجام نشود و کارهای خیر و معروف نیز رواج یابد. در این درس، با اهمیت یکی از احکام اساسی دین؛ یعنی امر به معروف و نهی از منکر آشنا می‌شویم.

درس یازدهم (انفاق): انفاق یکی از مسئولیت‌های اقتصادی مسلمانان در جامعه است؛ انفاق یا اعطای بخشی از اموال در راه خداوند در قالب‌های زکات، خمس، صدقه و وقف صورت می‌گیرد که در این درس با آنها آشنا می‌شویم.

درس دوازدهم (جهاد): جهاد در راه خداوند یکی از توفیقات بزرگی است که برای برخی از انسان‌ها فراهم می‌شود. در این درس با جایگاه جهاد در راه خدا و مبارزه با دشمنان اسلام و انواع جهاد آشنا می‌شویم.